

TARIX TILSIMI VA QADRIYATLAR BESHIGI BO'LGAN MUZEYLARNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O'RNI

Istamova Shahzoda Islom qizi

TerDU, Milliy libos va san'at fakulteti

Madaniyat va san'at boshqaruvi

yo'nalishi 4-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada yurtimizning tarixi, urf-odatlarini, an'analarini aks ettirishda muzeylarning o'rni, tarixiy xotira va merosning bir avloddan ikkinchi avlodga o'tishidagi roli beqiyos bo'lgan tarixiy tilsim hisoblanmish muzeylar faoliyati va ularning yoshlar hayotida tutgan o'rni, ularning shaxs ma'naviyatini rivojlantirishi to'g'risidagi fikr va mulohazalar yuritiladi. Prezidentimizning muzeylar faoliyatini isloh etish to'g'risidagi qaror va fikrlari bilan boyitiladi.

KALIT SO'ZLAR: Muzeyshunoslik, muzey etikasi, muzeylarning tarbiyaviy ahamiyati, qiziqarli suhbat va ekskursiyalar, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, psixologik ta'sir, qadriyatlar beshigi, tarix tilsimoti, muzey va jamiyat.

KIRISH: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev boshchiligidagi mamlakatda mavjud ulkan turizm saloyihatdan yanada to'liq va samarali foydalanish, an'anaviy, madaniy-tarixiy turizm bilan birgalikda ziyorat qilish, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik turlarini jadal rivojlantirish yuzasidan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Turizmning ustuvorlik kasb etayotgani ham muzeylar faoliyati va muzey ishi tizimli tashkil qilinishini taqozo etadi. 2017-yil 11-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan "2017-2027-yillarda davlat muzeylari faoliyatini takomillashtirish va moddiy-texnik bazasini mustahkamlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturini tasdiqlash to'g'risida" qaror qabul qilindi. Mamlakatimizda 350 dan ziyod muzey faoliyat yuritib, o'zining eksponatlari- ashyoiy dalillari bilan yosh avlodni tarixga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilayotgani ham malakali mutaxassislariga bo'lgan talabni dolzarblashtiradi.

Hozirgacha olib borilgan ilmiy izlanishlarga tayanib, muzeyshunoslik- ijtimoiy ahamiyatga molik ma'lumotlarni to'plash, saqlash jarayonlari, bilim va ma'lum hissiyotlarni muzey ashyolari orqali yetqazib berishni, muzey ishini, muzeyni ijtimoiy institut sifatidagi maqomini, vazifalarini hamda turli ijtimoiy- iqtisodiy sharoitlarda ularning amalga oshirish shakllarini o'rganadigan fandır, deb belgilash mumkin. Ushbu maqola muzeylarning kelib chiqishini, tarixini, uning ijtimoiy hayotdagi o'rni, shuningdek, ularning klassifikatsiyasi va tipologiyasini tadqiq qiladi.

ASOSIY QISM: Muzeylar- jonli tarix, o'tmishdan guvohlik beruvchi muassasalardir. Ularda xalqimizning tarixi, urf-odatlarini, an'analari o'z aksini topgan moddiy va ma'naviy yodgorliklar saqlanadi. Muzeylarning madaniyatimizda tutgan o'rni benihoya katta, bu avvalo, ularning tarixiy xotira va merosning bir avlodidan ikkinchi avlodga o'tishidagi roli bilan belgilanadi. Boshqa tomondan, muzeylardagi eksponatlar orqali tariximizni dunyo xalqlariga tanishtirish vazifasi ham turadi. Zero, muzeylar va muzey ishi turizm sohasi bilan aloqador bo'lib, bu o'z navbatida respublikamiz iqtisodiyotining muayyan yo'nalishlari rivojiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Muzey- bu sotsial axborotlarni tarixan o'zaro bog'lovchi ko'p funksiyali ijtimoiy institut bo'lib, uning faoliyati madaniy-tarixiy hamda tabiiy- ilmiy boyliklarni saqlash, ma'lumotlarni to'plash va muzey ashyolari orqali tarqatishga mo'ljallangandir. Muzey turli jarayonlarni, tabiat va jamiyat hodisalarini hujjatlashtiradi. Shuningdek muzeylar ma'rifiy, tarbiyaviy va targ'ibot maqsadlarida foydalaniladi. Muzey etikasi muzeyshunoslikning muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Muzeylarda uzoq asrlardan buyon saqlanib kelayotgan osori atiqalarga bo'lgan munosabat, muzeylarga tashrif buyurish odobi- muzey etikasi deyiladi. Bolalarning muzeyga tashrifini ularning ruhiyatiga to'g'ri keluvchi muloqot ekskursiyalari orqali tashki etish zarur. Muzey o'quvchilarga nafaqat turli hodisa va voqealarning sabablari hamda tartiblari haqida bilimlarni berish, balki uni xotirada saqlash bilan bir qatorda, o'z oldilariga qo'yilgan savollarga mustaqil ravishda javob topishga o'rgatishi lozim.

Avvalambor, muzeyda maktab yoshigacha bo'lgan bolalarning psixologik holati, ularning axborotni qabul qilish darajalarini o'rganishda, asosan bolalarda atrof-muhitni anglash, fikrlash va eslab qolish qobiliyatlari hisobga olinadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilariga esa muzeyga tashrif jarayonida dastlab ekspozitsiyadagi ashyolarning insoniyat taraqqiyotidagi ahamiyati haqida suhbat o'tkaziladi. Qiziqarli suhbat orqali ekskursiyalar o'tqazishda ularning shakllanayotgan psixologik jarayonlarini o'rganib, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va bu borada bolalarga zamonaviy texnologiyalardan(sensor kiosklar, plazma panellardan) foydalanish imkoniyatini yaratish zarur. Ushbu maqolada kichik yoshdagi tashrif buyuruvchilar bilan ishlashning turli shakllari: viktorina, rebus va musobaqalar tarzida tashkil etishni tavsiya qilinadi. Muzeylar tarixiy va madaniy faktlar, mashhur nomlar, har bir davrning o'ziga xos xususiyatlari nafaqat bolalarning qalbida, balki xotirasida bir umrga qoladi.

Muzeylar yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, mustaqil fikr yuritish, voqea va hodisalarga befarq qaramaslik, eng asosiysi o'z moddiy madaniy merosini asrash tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Bu g'oyalar bolalarga o'yin, ijod va muloqot uyg'unligida singdirib boriladi. Bolalar muzeylar va ular faoliyati bilan tanishib chiqqanlaridan keyin o'zi yashayotgan zamonaviy muhit bilan tarixiy davrlar

o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar haqidagi tushunchasi tarixiy va madaniy yodgorliklar orqali shakllanadi, estetik did va hayratlanish qobiliyati rivojlanadi, boshqa madaniyatga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lish hissi qaror topadi, turli davr va xalqlarning madaniy merosini mustaqil ravishda o'rganishga ishtiyoqi o'sadi.

Muzeyning bolalar tarbiyasidagi o'rni madaniyat va san'atga bo'lgan qiziqishlarini rag'batlantirish bilan ham belgilanadi. Muzei bolalarning kuzatuvchanligini oshirib, tasavvurni kengaytirish va ma'lum ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Jumladan, bolalar muzei ahamiyatiga molik ashyolarni bog'chada, ko'chada, tanishlarining uyida yoki tashqi muhitda ko'ra olish, shuningdek, muzeida o'zini tutish, ko'rgazmada ashyolarni ko'rish kabi madaniy meros bilan muloqotga kirishish kabi ko'nikmalarga ega bo'lib borishadi. Natijada, bolalar muzeilarga- madaniyatning noyob muassasasi sifatida qiziqqa boshlashadi. Asosiysi, yo'qolib borayotgan madaniyat, an'analar va ularning ahamiyati bolalarda alohida qadr-qimmat kasb etadi. Muzei xazinasi ularga bebaho va noyob tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Bir so'z bilan aytganda, muzeilar maktab, o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarining tafakkuriga tarixiy xotirani shakllantirish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.Karimovning Toshkent shahridagi Amir Temur xiyobonining ochilish marosimidagi, "Kimki o'zbek nomini, o'zbek millatining kuch-qudratini, adolatparvarligini, cheksiz imkoniyatlarini, uning umumbashariyat rivojiga qo'shgan hissasini, shu asosa kelajakka ishonchini anglamoqchi bo'lsa, Amir Temur siymosini eslashi kerak" degan nutqi ham yurtimizda muzeilar faoliyati uchun alohida e'tibor qaratilganining dalilidir.

XULOSA: Moddiy va ma'naviy merosni saqlashda muzeilarning o'rni beqiyos bo'lib, ayniqsa, yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ta'siri, yoshlarni o'tmish bilan hamnafas yashashlariga yanada turtki beradi. Yurtimizda ko'plab zamonaviy muzeilarning faoliyat yuritishi avvalgi davrlardan farq qiladi. Zamonaviy muzeilar madaniy merosning yangi qirralarini ochar ekan, nafaqat yurtimiz aholisi va yoshlari orasida, balki, millatlararo do'stlik va hamjihatlik tamoyillariga ham alohida e'tibor qaratmoqda. Chunki bu sa'y- harakatlar boshqa xalqlarning ham yoshlarida ham madaniyatiga nisbatan hurmat tuyg'ularini uyg'otishda muhim ahamiyatga ega. Tarixiy- madaniy merosni saqlash, uni avloddan-avlodga yetqazishda, shuningdek, yoshlarni vatanparvarlik, tarixiy- madaniy qadriyatlarga urmat bilan qarash ruhida tarbiyalashda muzeilarning o'rnini alohida e'tirof etish zarur. Ayni vaqtda muzei jamiyatning o'z tarixi va madaniyatiga bo'lgan munosabatini aks ettiruvchi ko'zgu hisoblanadi. Shu sababli muzeilar zamon bilan, jamiyat bilan hamnafas bo'lib, jamiyatning bir bo'lagi bo'lgan holda yangicha usulda faoliyat ko'rsatishi bugungi kunning dolzarb masalasiga aylandi. Hozirda, butun jahon muzeilari oldida, "XXI asr muzei qanday bo'lishi va tashrif buyuruvchilarni qanday jalb qilish kerak?"- degan

muammoli masala turmoqda. Muzey ashyolarini endilikda nafaqat moddiy jihatdan namoyish etish, balki ularni zamonaviy texnologiyalar uyg'unligi yordamida turli uslublarda targ'ib etish imkoni tug'ildi. Muzeyga kelgan yoshlar, xalq inson tarbiyaviy ta'sir obyekti emas, balki teng huquqli suhbatdoshdir. Ular har bir eksponat bilan, har bir ashyo bilan suhbat qura olish imkoniga egalar, aniqrog'i, muzey bu- insonlar va tarixni bog'lab turuvchi uzilmas bir vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish tog'risida"gi PF-1913 son farmoni//O'zbekiston respublikasi Oliy Majlisning Axborotnomasi.-1998.1-son.31-modda.
2. O'ljayeva Sh.M> Muzeyshunoslik. O'quv qo'llanma.-T:Universitet,2002.
3. Шляхтина Л.М. Фокин С.В. Основы музейного дела.-СПб2002.
4. Шляхтина Л.М. Основы музейного дела: теория и практика.-2005.
5. Carbonell B.M. Museum studies: an anthology of contexts.-Oxford: Blackwell, 2004.
6. MacLeod S. Museum Architecture : A New Biography.-London; New-york: Routledge,2013
7. Muzeyshunoslik-Tarix o'qitish metodikasi. // Toshkent"Turon-Iqbol":2018.